

פרוטוקול מס' 246

מישיבת ועדת הכלכלה
יום ד', כ"ג בכסלו תשל"ז - 15.12.76, שעה 8.30

נכחו:

חברי הוועדה:
י. הורביץ - היו"ר
י. ז'אקאמי
י. דרניצקי (יו"ר)
א. זילברברג
י. כהן
א. לבנבראון
א. לבני

מוזמנים:
ג. מועדי - סגן שר החקלאות
ח. אבו-רביעה - חבר-הכנסת
ח. צבן - משרד החקלאות
א. זומר - משרד החקלאות
מ. ריין - מינהל מקרקעי ישראל
א. כהן - מקורות
א. אפרת - משרד החקלאות

יועץ כלכלי ומזכיר הוועדה: ד. לב

רשמה: צ. ספרן

סדר היום: א) הצעה לסדר של חבר-הכנסת יעקב ז'אקאמי בענין השיבושים
באספקת החשמל בירושלים.

ב) ניתוח אספקת המים לברזי הנגב ואי הקצאת מקומות מרעה
לעדויהם - הצעה לסדר היום של חבר-הכנסת ח. אבו-רביעה.

אני פותח את הישיבה.

היו"ר י. הורביץ:

א. הצעה לסדר של חבר-הכנסת י.ז. אמיר בענין השיבושים באספקת החשמל בירושלים

י.ז. אמיר: שלשום הגיע לידי פרוטוקול של ועד עובדי חברת החשמל בו נדון נושא חשוב ועדין ביותר הנוגע להמשך אספקת זרם החשמל לחברה המזרחית. הוועד דן בנושא זה בגלל הטענות החריפות של השכונות החדשות שמקבלות חשמל מחברת החשמל המזרחית וחוששני שבימים הקרובים אנחנו עלולים לעמוד בפני מצב שיהיו שיבושים חריפים ביותר בכל מערכת החשמל בירושלים. אני מבקש שנקדים תרופה למכה ונקיים דיון בנושא זה. נזמין את כל הצדדים הנוגעים בדבר, ננסה להגיש את הרוחות וגם למצוא פתרונות לשיבושים אפשריים עתידיים.

היו"ר י. הורביץ:

קצת אינפורמציה: באחת ההזדמנויות קיבלנו משלחת של עובדי חברת החשמל בירושלים שטענו נגד סדרי העבודה, נגד החלוקה, נגד הקנטון המצומצם שמצמצמים אותו עוד יותר ועל הוויכוחים שהיו להם לגבי אזורים אחרים עם ההנהלה. בלי להביא את הנושא לוועדה הרמתי טלפון למנהל חברת החשמל, אריאל עמיעד, ואמתי לו שמבקשים מאתנו להיכנס לדיון הזה. דעתו הייתה שאנחנו לא צריכים להיכנס לענין זה, כי פירוש הדבר כניסה לענינים אינטרסנטיים, כניסה לסדרי עבודה של חברת החשמל ויש בזה משום התערבות תפעולית. הוא לא כל כך שכנע אותי, אבל מאחר שחשתי ממשבו שעלול להיות בענין כל כך רגיש לא וצייתי לקבוע בכוח דיון שחברת החשמל באופן כל כך קטיגורי מחנגדת לו ועזבתי את הענין, מה גם שהנושא לא הועבר אלינו מן המליאה ופורמליה לא היינו חייבים לדון בו.

אני מציע שנקבע נוסח מוגבל וכללי מאד לנושא שהעלה חבר-הכנסת ז"אק אמיר: שיבושים באספקת החשמל בירושלים. אם יוצו להוסיב אחר כך את הדיון לדברים נוספים, בבקשה, אבל הנוסח צריך להיות כללי.

י.ז. אמיר:

אני מקבל את הצעת היושב-ראש.

היו"ר י. הורביץ:

נזמין את חברת החשמל, את ועד העובדים ואת עיריית ירושלים.

ד. לב:

כדאי להזמין את משדד המסחר והחעשיה ואולי גם נציגים של השכונות שנפגעו.

היו"ר י. הורביץ:

הדיון יתקיים ביום ג' הבא בשעה 12.30.

ב. ניתוק אספקת המים לבדורי הנגב ואי הקצאת מקומות מרעה לעדריהם - הצעה לסדר היום של חבר-הכנסת חמאד אבו-רביעה

ח. אבו-רביעה:

הנושא שהעליתי בכנסת קשור במים, במרעה ובהחכרת אדמות.

י. כהן:

הכוונה למי שתיה, מי עדרים או מי השקיה?

ח. אבו-רביעה:

קודם כל מדובר במי שתיה לאנשים.

ח. אבו-רביעה:

השאלה הנשאלת בקשר למכתב משרד החקלאות היא: מיהו האחראי לספק מים לאזרחים? האם האזרחים צריכים לספק לעצמם מים או שמא המדינה צריכה לספק להם מים? הכל יודעים כי הממשלה היא האחראית לספק מים ושירותים לאזרחים כפי שהדבר נהוג. אולם נדמה כי בענין הגדון נתהפכו היוצרות ולכן מחפוררים כמה סימני שאלה בקשר לכוננה המסחרת מאחורי צעד זה שמקבל צביון של דרישה או חביעה. האם הכוונה להפעיל על הבדואים אמצעי לחץ כדי שידאגו לעצמם או שמא הכוונה אחרת? האם מקווה הממשלה על ידי צעד זה של אי אספקת מים בשנה זו - שבה חבור יחד כוחות הטבע - לאלץ את הבדואים לחפש להם מקורות מים חדשים לשתייה ולמרעה?

היו"ר י. הורביץ:

מן המכתב והפניה הבנתי שהקו הקיים לערוך והעובר דרך המאהלים הבדואים הוא פגום. השאלה היא אם מדובר בחיקוק הקו במקום הנוכחי או שאתה רוצה שהקו יילך עם העדרים שנוודדים בגלל הבצורת.

ח. אבו-רביעה:

הדבר החשוב בשבילנו הוא לחקן את קו המים הקיים כי אנחנו קשורים בקו זה.

המכתב הוא מוזר, כי קודם כל אנחנו אזרחים טובים. דבר מוזר עוד יותר: במלחמת ששת הימים נאו חיילים שלנו במו עיניהם איך הממשלה וצה"ל הובילו מים בהליקופטרים כדי לספק אותם לצבא המצרי, ולעומה זה לחיילים שלנו, שלוחמים בצה"ל ונאמנים למדינה, מנתקים את המים.

היו"ר י. הורביץ:

האם אספקת המים עד עכשיו הייתה קשורה בחלונם?

ח. אבו-רביעה:

לא.

אגב, ידוע שכל השנים קיימת באזור שלנו בצורת וחמיד היינו רגילים שהממשלה מגישה לנו עזרה וסיוע. השנה, מכל השנים, לא סיפקה לנו הממשלה אספקת זרעים. יותר מזה: בכל שנה היינו לוקחים אדמות בחכירה מהקוץ הקיימת לישראל, אולם השנה לא נרוב העדרים מנו. אנחנו לא מכחישים שהובטח לנו שתוך יומיים-שלושה יפתרו את הבעיה, אולם הבעיה היא שעד היום מנעו מאחזנו לחכור אדמות, וזאת כאשר שכנינו היהודיים קיבלו אדמות בחכירה. אם מד צבן יקיים את הבטחתו, אני סבור שהבעיה תיפתר.

ת. צבן:

לאיזה זרעים הכוונה - לזרעי מאכל או לזרעים לזריעה?

ח. אבו-רביעה:

לזריעה.

הנושא השלישי, כאמור, הוא נושא האדמות שמקבלים הבדואים בחכירה מן הממשלה. דבר זה גורם הרבה בעיות והרבה צרות בין הבדואים. כל אדם שמקבל אדמה בחכירה יודע שהאדמה אינה שייכת לו, אבל קיימת תופעה שאדמה שניתנה לאדם למשך עשרים שנה, שגידל עליה ענבים ועצים, נלקחה ממנו וניתנה לאדם אחר, גם כן בחכירה, מבלי לפצות את האדם באדמה אחרת או במשהו אחר ומבלי להגיע אתו לידי הבנה. דבר זה מעורר בעיות. אנחנו אנשים עדינים, רגישים וגם נאמנים ואיננו רוצים לעורר בעיות עם ממשלתנו. אינני רוצה לבוא לכנסת ולעורר בעיות נגד הממשלה, אולם הנסיבות מאלצות אותנו לכך. בשעת צרה כל אדם מגן על חייו.

סגן-שר החקלאות ג'. מועדי: אני חומך בחברי שייך חמאד אבו-רביעה.

התביעות שלו מחמדות בשלושה דברים: מים, שזה הדבר החשוב ביותר; מרעה; החכות אדמות. אנחנו היים במאה העשרים ולא ייתכן שאדם ישאר צמא, במיוחד במדינת ישראל שהיא מדינה מודרנית. מוזר שהאדמה תקבל מים ואילו מן האדם ימנעו את המים. אם מדובר באספקת מים בוור שהעדיפות צריכה להינתן לבני האדם. חברת מקורות היא שצריכה לספק מים ואינני יודע אם במקרה זה הבדואים הם שהחושלו ולא שילמו עבור המים למקורות או שהיה זה מחדל של מקורות והיא המתושלת. מכל מקום בורה

סגן-שר החקלאות ג'. מועדי:

שכאשר האדם שבע רצון הוא מביא תועלת לעצמו וגם למדינה, וכאשר מצבו רע הוא מהווה מטורד ומעמסה על המדינה. איך ספק שהאינטרס של המדינה שמצבו של האזרח יהיה טוב ולא יפול עליה למעמטה.

נראה לי שמוטב לתת את רשות הדיבור לחברי במשרד החקלאות, שאחראים על העניין שהועלה, כדי שיסבירו את הדברים.

ח. צבן:

כמה מילוח וקע: יש כיום הרבה יותר צאן ממה שהיה בעבר והרבה יותר מכושר הנשיאה של השטחים. קיים מצב שבו העדר גדל בהתמדה והנגב אינו יכול לשאת את הצאן הזה. במחקר שנעשה באוניברסיטת ירושלים נמצאנו למדים שחליך המדבור - כלומר, שהמדבור נעשה יותר מדבור - הולך וגדל בו בזמן שאנחנו רוצים להפריח אותו. הוא הולך וגדל משום שבחקופה הקצרה שיש מועה יש הרבה יותר כבשים ועזים מאשר בעבר שעולים על המועה הזו והצמחיה נאכלת מיד ומושמדת מהר, דבר שגורם להדרדרות במצב האקולוגי של המדבור. יש לנקוט בכל פעולה על מנת להקטין את העדרים - זה יענה גם על בעיות המועה והמים - ושמחתי לשמוע משיך חמאד אבו-רביעה שגם הוא מסכים לכך בפגישה שהתקיימה במשרד ראש הממשלה. אם לפי הנתונים המקצועיים דרושים לכבשה 10 דונמים כדי שתחיה, הרי שבאזור בין באר-שבע לדמונה יש לצנן היום דונם אחד על כל כבשה והמצב קשה. הסיבה שיש כל כך הרבה כבשים קשורה בעובדה שהבדואים נדרו צפונה - עם היחורים ובלי היחורים - ועלו על שטחי עיבוד ושלפים בצפון.

ישנה בעיה ספציפית של המים. במכתב שקיבלתי ממנהל מחוז הדרום של רשות שמורות הטבע בנושא המים הוא כותב שהבעיה הולכת ומחריפה וכמויות המים הנצרכות הולכות וגדלות. מדובר על שימוש בקווי המים שמקורות מסדרת בנגב בהם יש או ברזים לשימוש ללא כסף או פתיחה בכוח של צינורות. כמויות עצומות של מים הולכות לטמיון ללא שליטה ואפילו ממלאים בורות עתיקים על ידי טנקרים או במשאיות בלי חשלום. השאלה היא כמה ברזים יכולה לפתוח המדינה על מנת לספק מים לכל בודד. בריכוזי הבדואים יש אספקת מים סדירה והשאלה היא אם אנחנו מסוגלים ורוצים לפתוח מים בכל נקודה.

י. ז'. אמיר:

נאמר לי שעדרי עזים שעוברים בצמחיה מחסלים אותה עד היסוד, עד אי אפשרות של גידול באותו מקום. אם טענה זו נכונה מה עושים כדי לחסל להלוטין את עדרי העזים?

ח. צבן:

יש חוק העז השחורה מן החקופה המגדטורית שבארץ לא מבצעים אותו, שאסור לגדל עזים. מי שמכיר את רמת הגולן ואת שמורות היער היפות שיש שם יודע ששמורות אלה נשארו רק משום שהממשלה הסורית לא החירה גידול עזים באזור זה. בעוד שהכבשים אוכלות צומח עשבוני, העזים אוכלות הכל. צריך לבוא בטענות אל בעלי העזים, כי אם רוצים בצורה נכונה הדבר בסדר. אני חושב שיש לנקוט פעולה של החלפת העזים בכבשים ושיך חמאד אבו-רביעה הסכים לכך בשיחה.

י. ז'. אמיר:

צריך לבצע את החוק שאינו מבוצע.

ח. צבן:

נכון. איך לבצע אותו ולהכין את החקנות זה חהליך שנצטרך להיכנס אליו בעתיד הקרוב, אבל בחבונה.

י. דוניצקי (יודין):

החקלאות הבדואית בנגב, על המשק החי שבה, צריכה להיות מחואמת ומחוכננת עם משרד החקלאות כשם שמחוכננת החקלאות היהודית.

ח. צבן:

בכל העולם וגם בארץ יש חהליך הדרגתי וברור של ירידה מספר החקלאים באוכלוסייה. אם ב-1948 היה אחוז גבוה של חקלאים כין שבטי הבדואים, הרי בשנים

ח. צבן:

האחרונות הלך מספרם ופחת והרבה מאד מן הברואים שגרו במושבות ובכפרים ערביים אחרים חדלו לעסוק בחקלאות ועוסקים בחעשיה, במסחר ובדבריים אחרים. צריך לזכור איפוא שבמאהל בדואי שבו למשל אלף איש לא כולם חקלאים. הברואים עוסקים בשני ענפים שאינם מחוכננים בארץ: בגידול חיטה או שעורה שבו אין שום חכנון וכל המרבה הרי הוא משובח. אנחנו מייצרים בקושי 40% מצריכת החיטה בארץ ובקושי 30% מצריכת גרעיני מספוא, שזה 200 מליון דולר לשנה, ולכן כל דכפין ייחתי ויזרע. ענף שני - ייצור בשר צאן ובשר בקר שאף הוא אינו מוגבל. עזרת משרד החקלאות מחבטאח במחן הדרכה לסייע לעבור למשק מאורגן יותר על ידי מפטמות. כלומר, סיוע לקבל מפטמות מסודרות. פעולה זו נעשתה באופן חלקי, היא מתקדמת בעצלתיים והסיבה העיקרית לכך היא שהעדריים מחפשיים בכל הארץ וחמיד המרעה זול יותר.

א. כהן:

לגבי המים: מדובר בחיבורי מים על קו המים הישן לעוד. קו המים הישן לעוד הוא קו שהונח בבית-פלד, קו באר-שבע - דמונה, המסחף צפונה לכיוון עוד. הוא הונח בשעתו כקו זמני ומטרתו הייתה לספק מים לעוד עד שיטופקו מקורות מים אחרים. הקו עצמו הונח בקו נפט ישן שקוטרו 8 צול והיה ברור שמבחינת עמידותו הוא לא יוכל להחזיק לאורך ימים. לפני שנתיים פותחו מקורות מים בכביש תל-שוקה, באר-שבע - חכרון, והונח קו חדש שקוטרו 16 אינץ'. במשך החקופה שהקו קיים נחננו חיבור לכל בדואי שישב עליו. היום, עם סיום החפקיד של הקו הישן, הודענו לכל הגורמים שנאלץ לנטוש את הקו בעתיד. הצענו מספר אלטרנטיבות כדי לספק מים לברואים: או הזזה וקבלת מים מן הקו החדש; או שיקום הקו הנוכחי; או קו צר קוטר בסביבות בית-פלד כביש דמונה.

י. כהן:

האם כיום נסגרו חיבורי המים?

א. כהן:

לא, הם מקבלים מים סדירים מן הקו הישן וחלק לוקח מים מן הקו החדש. כרגע שני הקווים פועלים. הודענו למשרד ראש הממשלה ולמשרד החקלאות שהקו הישן עומד לסיים בקרוב את חפקידו והצענו ליצור אלטרנטיבות.

היו"ר י. הורביץ:

כדי להבהיר: שיש חמאד אבו רביעה קיבל מכתב מתאריך 8 באוקטובר 1976 המודיע לו כי אספקת המים לקו הישן עלולה להיפסק כל רגע בגלל האיכות הגרועה של הצנרת והם נדרשים לדאוג בעוד מועד להבטחת מקור מים אלטרנטיבי כדי להבטיח אספקת מים סדירה להם ולבני בחיהם.

א. לבנבואו:

שמעתי על הצעות אלטרנטיביות שהוצעו לברואים. האם דיברו אתם ישירות על ההצעות האלה? אם כן, מה הייתה תשובתם?

א. אפרת:

יש כמה אפשרויות: אנחנו יכולים לוותר על כל הקו; אנחנו יכולים לספק לחלק מקו דמונה, לחלק מקו עוד, אבל מישהו צריך לשאת את הקו הזה. מישהו צריך לקחת את זה ביד ולבצע. אני לא רוצה לעמוד בפני מצב שמחר העדריים מתים, מחפשים מרעה ואין מים ומחחילים לחפש אלטרנטיבות. האלטרנטיבות צריכות לבוא שנה לפני כן.

היו"ר י. הורביץ:

עד היתם נתת מים בחינם?

א. אפרת:

המים לא ניתנים בחינם. לכל אחד יש שעון והוא משלם לפי התצרוכת שלו. נכון שעבור הקו לא הייתה השתתפות, וזה בניגוד למקומות אחרים שבהם כל אחד משתתף בהנחת הקו.

היו"ר י. הורביץ:

המכתב ששלחתם הוא טוב מאד לדבריים מאד מקובלים, אבל במקרה זה שמדובר על הגחת קו שצריכה לעלות מליונים, כשמדובר על אוכלוסייה כל כך מפורזת אין אפשר לבוא ולהגיד להם: חדאגו? מישהו צריך לדאוג לעניין הזה.

א. אפרת:

יש עוד שבטים רבים שאינם יושבים על קווי מים והאספקה היחידה היא באמצעות בורות לאגירת מי גשם, ובמידה שהם לא מספיקים - באמצעות טנקרים או חביות. לכל אחד יש היום מכוננית, מביאים אח המים ושופכים אותם לבורות. גם שם אין שום דאגה של מוסד מסויים. מי שיש לו מזל שהוא יושב על קו של מים, מקבל מהקו מים. בקו החדש שנמתח סיפקנו פתחים לאנשים שגזח להם לקבל מים מקו זה. אנשים שיושבים על הקו הישן צריכים למצוא להם דרך - או שיפנו למשרד שלנו, למקורות - איך לחכנן את אספקת המים לעתיד.

א. לבנבואון:

לא קיבלתי עדיין חשובה לשאלתי אם ההצעות השונות הועלו בפני הבדואים שירות

ומה הייתה תשובתם.

א. לבני:

עד כמה שידוע לי יש בעל בית על כל המים במדינת ישראל וכל אזור אינו חופשי לעשות מה שהוא רוצה. בעל הבית הוא מקורות. כאשר נשלח מכתב, כמו שקראו כאן, ליהודי, הוא יודע מהי הכחובת, אבל כששולחים מכתב כזה לציבור הבדואי ש אינו בקיא בנושא זה הוא לא יודע מה הכתובת. הבעיה היא, אם כן, לחאם הידברות ולהסביר את כל הדברים. ייתכן שלא הכסף הוא הבעיה אלא המים עצמם ואם יבואו בדברים עם הנוגעים בדבר ימצא פתרון למימון הקו ויוכלו להזרים מים לצרכני המים.

למה אגף אומר שצריך להגיע להידברות? - אנחנו מכירים קצת את הבעיות בקרב הבדואים. יש שבטים שונים, יש משפחות שונות, יש יריבויות. חסר עוד שקו המים החדש יונח באזור של הקרובים למלכות ולא יונח קו במקום של אלה שמתנגדים למלכות, שאז כל העניין יהפוך למקור של האבקויות והתכחשויות ויצירת מרידות.

אם רוצים אפשר לפתור את הבעיה והכחובת היא אחת: מדינת ישראל. אלה הנוגעים בדבר אל יכתבו מכתבים יבשים שלא נוחנים בסיס לפתרון אלא ייזמו הידברות עם ראשי שבטים, ראשי משפחות. עם גישה טובה אפשר לפתור את העניין.

י. כהן:

האם לאור החוכניות של מדינת ישראל לריכוז הבדואים ולהסדר קרקעות אתם, שאינן תואמות את ההתנהלות הזמנית, הקבועה או הפרועה שקיימת כיום בפועל, הכוונה היא - אם כי לא אומרים אותה בגלוי - לבא ולומר, ואפילו בלחצים, שאין לעם ישראל האפשרות להשקיע עכשיו איקס מליונים לירות נוספים ויש ללכת על החוכנית הכוללת? האם זה אחד השיקולים שלכם, שאינכם אומרים אותו בגלוי, או שזה אינו מהווה שיקול? אם זה לא מהווה שיקול ואם זה לא בניגוד לתוכניות של הסדר התיישבות של הבדואים, למה צריכה בעיה זו להיזרק ישירות לבדואים? לפי עניות דעתי הם לא הכתובת.

א. זילברברג:

הבעיה קיימת, אי אפשר להחזיר ממנה והנושא נמצא בטיפול של משרד החקלאות. האם משרד החקלאות או מקורות השבו לפתור את הבעיה על ידי זה שיכתבו מכתב? מה היה המסלול שחשבתם ללכת בו ללא ועדת הכלכלה?

א. אפרת:

אנחנו לא הגשנו שום מסמך לבדואים אלא פנינו למוסדות שמארגנים את הבדואים עוד ב-1974 והודענו להם על המצב בדיוק ועל החוכניות שלנו. למעשה אנחנו מחכים שאיזה גורם ימצא את המימון. מקובל שקו שמשות מספר צרכנים, אותם צרכנים מממנים אותו. לנו ברור שמישהו צריך לארגן את הבדואים ולכן פנינו למוסדות. לגבי חוכנית התיישבות הבדואים: אנחנו לא צד בנושא.

ח. צבן:

המכתב של אפרת הוא מכתב יוצא מן הכלל האומר: הצינור הוא במצב שקשה לשאוב ממנו, עומדים לסגור אותו ולכן מתריעים מנאש שהוא צריך להיסגר. בכל מקום אחר בארץ כך נוהגים.

אין בשום אופן מדיניות לספק מים לכל מקום שנמצא שם אדם או מאהל. זה בלתי אפשרי.

ח. צבן:

יש ועדה מיוחדת שמטפלת בנושא הבדואים במשרד ראש הממשלה, משרד החקלאות ומינהל מקרקעי ישראל. צריך לזכור שהכלכלה של שבטי הבדואים כיום היא כזאת שהם יכולים להשתתף במימון מה שצריך. בהחלט אפשר לסכם שההליכים למציאת מקור מים אלטרנטיבי לאותם אנשים שניזונו מהצינור העומד להיסגר יטופלו כהלכה והדרך למימון חיימצא בין הבדואים ומקורות ממשלתיים.

היו"ר י. הורביץ:

המכתב הוא מכתב לא מובן. אפשר היה לעשות קונסוליום של כל ראשי השבטים ולהגיד להם שצריך לחשוב על מציאת מקור אלטרנטיבי למים בעזרתם ובעזרת מקורות ממשלתיים. אבל איך אפשר לשלוח להם מכתב שידאגו בעצמם? המכתב הזה כל כך גורחי כאילו הוא נשלח לאיזה כפר או מושב שיודע את הכתובת.

מ. רייך:

אדבר כחבר ועדה הבדואים העליונה ולא כמייצג מינהל מקרקעי ישראל. ועדה זו מורכבת מכל משרדי הממשלה, כולל נציגי הבדואים, והיא מנסה לטפל במישור אחד - בבעיות עקרוניות וחשובות של ענייני הפיתוח ועניינים יסודיים שנוגעים לבדואים בעיקר בדיכונם שמקיימים. האמת היא שעד היום יזמנו מכספי הממשלה אך ורק את מפעלי המים ואספקת המים לריכוזים המתוכננים, כי קשה לנו להיות אחראיים לאספקת מים בכל מקום שבדואים בונים בחיים עם רשיון או בלי רשיון. ברור שדאגנו לפתוח פתחים לאותם בדואים שהיו ליד קווי המים, חלק יותר קרובים, חלק יותר רחוקים, על מנת להביא אליהם את המים. לא יזמנו להביא אספקת מים לכל מקום שבו הם יושבים. כשפתחו את הקו המקביל לערך פתחנו שם פתחים. לחלק מן הבדואים היה הקו הזה טוב יותר מן הקודם, לחלק הוא לא שינה, כי המרחק אל הקו החדש ואל הקו הנוכחי היה אותו מרחק, לחלק זה הוע אה המצב. למעשה היום המצב יותר טוב כי שני הקווים פועלים.

בעיית אספקת המים, תוך התכנון הכללי של הפיתוח חובא לוועדה הבדואים העליונה בהקדם ושם נצטרך לטכס עצה מה לעשות. הקושי הוא שאם הקווים שפותחים אינם תואמים לקווי התכנון הסופי נשאלת השאלה כמה יוכלו להוציא לקווים האזעיים, אבל ננסה למצוא את הפתרון האופטימלי. אני אדאג אישית שהדבר ידון בוועדה הבדואים העליונה.

ח. צבן:

לנושא המועה: יש עודף גדול מאד של עדרים צאן, מעל אפשרות המועה בנגב. למרות שבעמק יזרעאל ירדו 270 מ"מ גשם, הרי שדרומה לאתוזם ירד מעט מאד גשם ובאזור גילת הגענו ל-7 מ"מ גשם מראשית השנה. הגענו למצב שיש בצורת אחר בצורת. גם השנה שחלפה הייתה שנת בצורת והיה מעט מאד מועה.

הסידורים שנוקטים כרגע: א) היחה ביום ראשון פגישה של כל השייכים בנגב עם המשוד שלנו בבא-שבע וסוכם שייעשה מאמץ, בחום עונת ההמלטות, להקטין עדרים. ב) משרד החקלאות נוקט ביוזמה לחת, לאחר אישור החקציב, מענקים לשעורה לשם הזנת העדרים, על מנת שלא תהיה תמותה מעבר לתמותה הרגילה. ג) אנחנו נוקטים בפעולה קשה מאד לפחות שטחי מועה בצפון, בשטחים שבהם ניתן לפחות - בלכיש, באזור עדולם, ביערות הקרן הקיימת - על מנת לאפשר ועיה עד לחודש פברואר, שאז אנחנו מקווים, יירד גשם ויתפתח בנגב מועה שנוכל לחזור אליה. ד) השייכים החסייבו שבחום תקופת ההרשאה לרעיה בצפון יתורו למקומותיהם ולא ימשיכו להישאר בצפון.

היו"ר י. הורביץ:

מה מספר הצאן?

ח. צבן:

אם לפני כחמש-עשרה שנה היו כ-60-80 אלף ראש, היום מגיעים ל-200 אלף ראש. בארץ כולה יש כחצי מליון ראש. התרחבות הצאן והעזים היא בכל הארץ עד הקו הירוק. גם ביהודה ושומרון יש התפתחות של עדרים, גם שם יש בצורת ואגב כך מגיעים ללחץ נורא בנושא זה שמתבטא בזרימת עדרים, פגיעה בשטחים חקלאיים, בהתנחלויות. אחת הדרכים היותר בדוקות היא להקטין את העדרים לגודל סביר, בשיתוף פעולה עם הבדואים עצמם.

י. דרניצקי (יודין):

טיפלנו בבעיה זו לפני שנה בערך ואינני סבור שמסקנות ועדת הכלכלה פתרו את העניין. אני מניח שמדי פעם בפעם נצטרך לחזור ולטפל בבעיה מחדש. גקודת המוצא של כמה מחברי הוועדה היחה: לראות לא רק את אוכלוסיית הבדואים אלא גם את משק הבדואים ואת חרומתם לכלכלה כחלק אורגני אינטגרלי של כלכלת מדינת ישראל ולהתייחס לפעולתם המשקית בשטחים השונים לא כתופעה חריגה אלא כתופעה שיש בצידה תועלת יחסית למשק ישראל, יחסית לענפים שמתפתחים, יחסית למשקלם בענפים אלה ולמספר האוכלוסייה שלהם, חוץ סיוע לפיחווח של משק זה על פי קריטריונים מקובלים במדינת ישראל חוץ התחשבות בבעיות הספציפיות של הבדואים. כולנו הסכמנו שאיננו רוצים להתעלם מן הבעיות המיוחדות של הבדואים וכי צריכה להיות תקופת מעבר עד שישגלו את עצמם לדרכים המקובלות על חלקים אחרים באוכלוסייה הישראלית. אני חייב לומר שממה ששמעתי עד כה לא ראיתי הד לגישה זו. מלונה אותי ההרגשה שרואים בזה תופעה לא רק חריגה אלא גם מטרידה ואין נסיון של ממש לשלב את הבדואים במערכת התכנון של החקלאות הישראלית. אפשר להעביר את הכדור למקורות, למשרד החקלאות, וממשרד החקלאות לוועדת הבדואים העליונה, אבל בחשבון הסופי אחראית הממשלה, בחשבון הסופי אחראי משרד החקלאות כמשרד הממונה על החקלאות, על המרעה ועל המים גם יחד. אני מצטרף לדעתו של יושב-ראש הוועדה שהמכתב שקראו כאן הוא מכתב חמוה, כי בכל מקרה עושה מכתב כזה רושם של יציאת ידי חובה ואפילו פחות מזה. אני מניח שבמקרים אחרים היה המשרד הנוגע בדבר או תוסד הנוגע בדבר והאחראי לאספקת מים מוצא דרך קצת יותר אינטנסיבית לזרז את כל הגורמים. אני סבור שבשלבם עד כה לא היה טיפול נאות בבעיה, שלפי דבריו של נציג משרד החקלאות היא הולכת ומחמירה, ואפילו אם מצד הבדואים - וקרוב לוודאי שכך היה - יש חריגות בכיוון של הגדלת מספר העדרים בגלל גידול בלתי מבוקר. למעשה גם בבעיה זו לא היה טיפול.

לחבר-הכנסת אבו-דביעה: לבדואים יש זכות

לגיטימית לחבוע שחהיה דאגה להתפתחותם הכלכלית ורמת חייהם, לאספקת שירותים ואספקת מים כמו לכל חלק אחר באוכלוסייה, אבל זה מחייב גם אותם להשתלב בתכנון המשק בישראל. הם יודעים שבחקלאות הישראלית אי אפשר לעשות דבר בלי הידבקות, בלי היוועצות, בלי הכוונה מרכזית על דעת הממשלה ששותפים לה כל הגורמים המעורבים. לא יכול להיות שמצד אחד יתבעו הבדואים את כל חשומת הלב ומצד שני לא יעשו כל מאמץ מצידם להשתלב בתכנון המרכזי של המשק הישראלי. המסקנה היא שחייב להיות מאמץ מכסימלי להידבקות מחוץ הנחה שעתידים הכלכלי של הבדואים בהשתלבות בתכנון החקלאי. זה מחייב את הממשלה בדיוק כמו לגבי כל התנחלות או הקמת נקודה וזה מחייב את הבדואים עצמם.

סגן-שר החקלאות ג. מועדי: אני מציע שכל הנוגעים בדבר - חלק מוועדת

הכלכלה, נציגי משרד ראש הממשלה, משרד החקלאות, נציבות המים, מקורות - יבקרו יום שלם בנגב, ייפגשו עם כל השייכים, יראו מה הבעיה, ידונו במקום ויתליטו מה ניתן לפתור.

היו"ר י. הורביץ:

אני מודה על הוועיון. במידה שזו הזמנה נצטרך לבדוק אם ניתן לארגן את הביקור, כי רק לפני זמן מה נסענו ליום חמים, ואותם הדברים שנאמרו היום נאמרו גם בפעם הקודמת.

א. לבנבראון:

מכך שלא קיבלתי חשובה לשאלתי ברור לי שצפני הבדואים לא הובאה כל הצעה אלטרנטיבית אלא רק המכתב האומר שקו המים רעוע ואספקת המים עלולה להיפסק כל רגע. אינני חושב שהמכתב כל כך חמים. אני יודע שכל אלה שערכו את המכתב יודעים מה פירושו ואין להם הצעות אלטרנטיביות. פירוש הדבר, הם לא ידאגו יותר לעניין זה. למעשה חבר-הכנסת יגאל כהן העמיד את הדברים כפי שהם כששאל אם מצב זה אין פירושו שרוצים ללחוץ על הבדואים להסכים לתוכנית הכלכלית של ריכוז הבדואים. אמנם לא אומרים זאת באופן ברור, אבל בעקיפין משתמע כך ממה שנאמר: יש תוכניות וידאגו לאספקת מים במסגרת התוכניות האלה. צריך להגיד את הדברים כמות שהם. מאד לא הייתי רוצה שאספקת המים תהיה אחד האמצעים לשכנע את הבדואים להסכים לתוכנית הריכוז.

א. לבנבראוק:

אני מציע שוועדת הכלכלה תמליץ שכל המוסדות הנוגעים בדבר יחנו דעתם על הנושא, יפגשו עם נציגי הבדואים ויגיעו לאיזה שהוא הסדר לאספקת מים סדירה.

ה. אבו-רביעה:

אני סבור שהבדואים בנים למדינה והמדינה צריכה לטפל בנו. תשובת משרד החקלאות רחוקה מן האמת. הייתי רוצה להבין: כלום קו המים החדש יכול לספק אותה כמות מים כמו הקו הישן? כלום אין הקו החדש הונח בשביל 500 נפשות בעוד ולעומת זאת הוזנחו 8,000 נפשות מקרב הבדואים שהיו מקבלות מים מן הקו הישן? נוסף לכך: קו המים החדש נמצא במרחק 15 קילומטרים מקו המים הישן. ברור שאף אחד לא ביקש שיביאו את המים לביתו, אבל אם אפרת אומר שעד עכשיו יש בדואים שמובילים מים בטנקרים ובמכוניות, הרי שהנחשלות הזאת, הפיגור הזה אינם יכולים להיזקק לזכותה של המדינה, כי היא אחראית על הפיגור והנחשלות האלה. בלתי אפשרי שפתאום ינתקו לאדם קו מים שבמשך חמש-עשרה שנה החרגל לקחת ממנו מים. התרגלנו לשחות מים מקו זה. לולא הרגילו אותנו לקחת ממנו מים היינו מתכננים לעצמנו משהו אחר: היינו חופרים בארות, או היינו מוצאים כל מיני פתרונות. התכנון החדש בא כדי לגרום לכך שהבדואים ייקרעו מאדמותיהם ויילכו למקומות מסויימים מתוכננים. אף פעם לא סרבנו לבוא להידברות, ואם הקו הנוכחי מקולקל אפשר לעשות צנרת יותר קטנה.

מו צבן, אתה אמרת שהבדואים שובדים צינורות מים, לוקחים מים ושמים אותם בבורות. אני חושב שההתשלוח היא מצידכם. לפני כשלושה חודשים קנסתם יהודי שנתן לבדואי שעובד אצלו עשר שנים, להשקות אח צאנו אצלו. זה לא מקרה אחד ואני יכול להביא עוד דוגמאות והוכחות. כנראה שבכל ענין ניחוק המים יש לכם כוונה אחרת. אנחנו אזרחים טובים ומוכנים לבוא ולשוחח. לא באנו כאן כדי להחלונן, באנו כדי שיראו לנו איזה דרך - כפי שאמו חבד-הכנסת יודיין. האם משרד החקלאות יראה לנו דרך של פיתוח שסרבנו ללכת בה? להיפך, אנחנו חושבים כל הזמן איך לשפר את האדמה שמחכירים לנו, להשקות ולהשביח אותה. אנחנו לא נגד פיתוח, אבל אנחנו חובעים לחיות כמו כל בן אדם אחר.

אני רוצה לקבל היום חשובה ברורה שהמים לא ינותקו. אם אתם רוצים לעשות דבר אחר, עשו דבר אחר, אבל אל תנתקו את המים.

ענין נוסף: קיבלתי היום מכתב מערב-אל-כעבי בצפון ובו נאמר שבני השבט שוחים מים מבריכה חשופה בשעה שזורפא אסר עליהם לשחות מבריכה זו.

היו"ר י. הרביץ: בענין המים: אני יכול לומר בשם כל חברי הוועדה שטגירת המים לא תבוא בחשבון עד שלא תהיה אלטרנטיבה ברורה שתובא בפנינו. עד אז יזרמו המים כרגיל.

בענין המרעה: אני מבין שקוויימה התייעצות עם ראשי הבדואים ואתם מקווים להגיע לסיכום חיובי. גם אנחנו מקווים לכך והיינו רוצים שתדווחו לנו.

לענין ההחכרות לא ניכנס בישיבה זו. זהו ענין יוחר רחב ומסובך.

מ. דרובלס: אני לא חושב שאפשר לנסח כיום ולומר שהמים ימשיכו לזרום באותה צורה ושזאת תהיה החלטת הוועדה. הייתי אומר שצריך לבדוק לתת תשובה מה ניתן לעשות בקשר למים. אנחנו יודעים מה מצב המים כיום בארץ ואם יש שם בזבוז קיצוני קשה לקבל החלטה כזאת.

היו"ר י. הרביץ: אני לא אומר שלאורך ימים נאמץ את המצב הקיים, אלא עד שתימצא תוכנית.

מ. דרובלס:
 משרד החקלאות צריך לבדוק את כל האפשרויות. אין שום אפליה בין הבדואים בין הערבים ובין היהודים. אני מכיר ישובים יהודים שגם בהם אין מים ולכן אינני יכול לקבל את ההחלטה שמציע היושב-ראש. הייתי מציע להטיל על משרד החקלאות לבדוק את העניין ולדווח לנו באיזו מידה אפשר לחקן את הדברים.

היו"ר י. הורביץ:
 לא אמרנו שאנחנו מחליטים שקו זה יהיה שריר וקיים. איש מחברי הוועדה לא רוצה להחזיק פגר שהולך ומתבקע ולסבסד אותו. אנחנו אומרים: עד שלא תהיה הצעה אלטרנטיבית אנחנו מסרבים שיסגרו את הקו.

מ. דרובלס: הייתי נותן למשרד החקלאות תקופת זמן.

ח. אבו-רביעה:
 אנחנו עומדים על כך שמשרד החקלאות והאחראיים יביאו תוכנית אלטרנטיבית ואז נמצא פתרון.

א. לבני:
 אני מציע את הסיכום הבא: א) הוועדה רושמת לפניה שהקו הנוכחי המספק מים לא עומד בפני סגירה מיידית. ב) טרם סגירתו יינקטו צעדים אלטרנטיביים ועד גמר ביצוע כל אלטרנטיבה לא יסגרו קו זה.

היו"ר י. הורביץ:
 אני מציע את הצעתי הקודמת: הוועדה קובעת שעד שלא תהיה תוכנית אלטרנטיבית לא תהיה סגירה מים בקו הנוכחי; בענין המועה - מתנהל משא ומתן עם ראשי הבדואים בנגב שעל ותוצאותיו ידווח לוועדה; בענין ההחכרות - הדין נדחה. בשני הסעיפים הראשונים נוציא מסקנות ביניים.

הוחלט: לקבל את הצעה היושב-ראש.

הישיבה ננעלה בשעה 10.10